

Příručka forenzní diatomologie

GLOSÁŘ DIATOMOLOGICKÝCH POJMŮ

théka – část odpovídající vrchní nebo spodní polovině schránky

epitéka / hypotéka – vrchní, větší / spodní, menší část schránky

epivalva / hypovalva – podstava vrchní / spodní části schránky (epitéky / hypotéky)

podélná osa – delší osa

příčná osa – kratší osa kolmá na podélnou

raphe – podélná štěrbina na valvách některých rozsivek sloužící k pohybu

póry – perforace ve stěně schránky

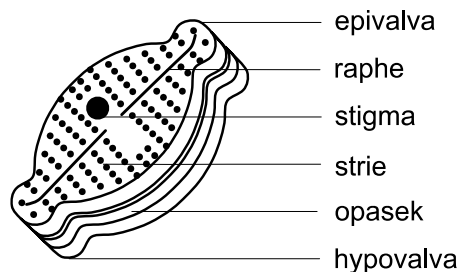
strie – charakteristicky uspořádané řady jemných pórů či zářezů

stigma – izolovaný pór odlišný od ostatních strií, umístěný v centrální oblasti

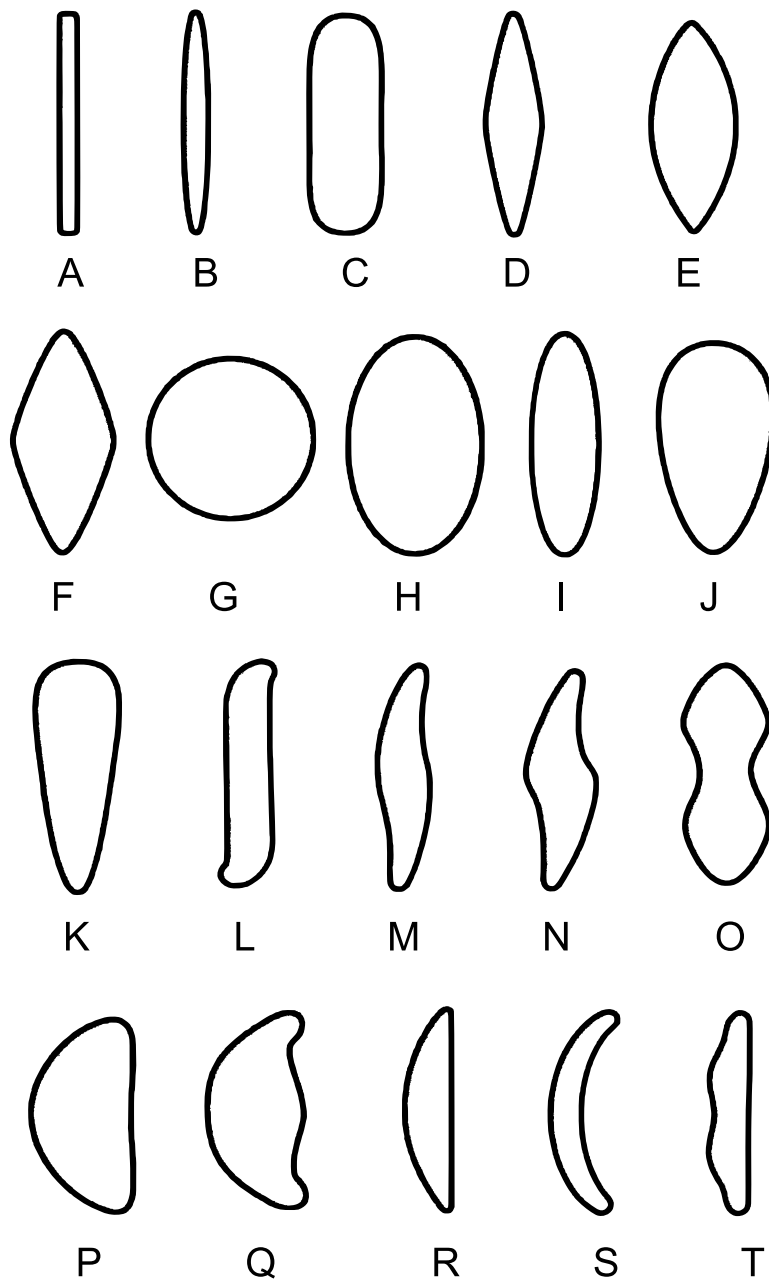
opasek – pásek spojující obě části schránky

Obr. 1, 2. Valvální (čelní) a boční pohled na schránku rozsivky
(upraveno podle Round *et al.* 1990).

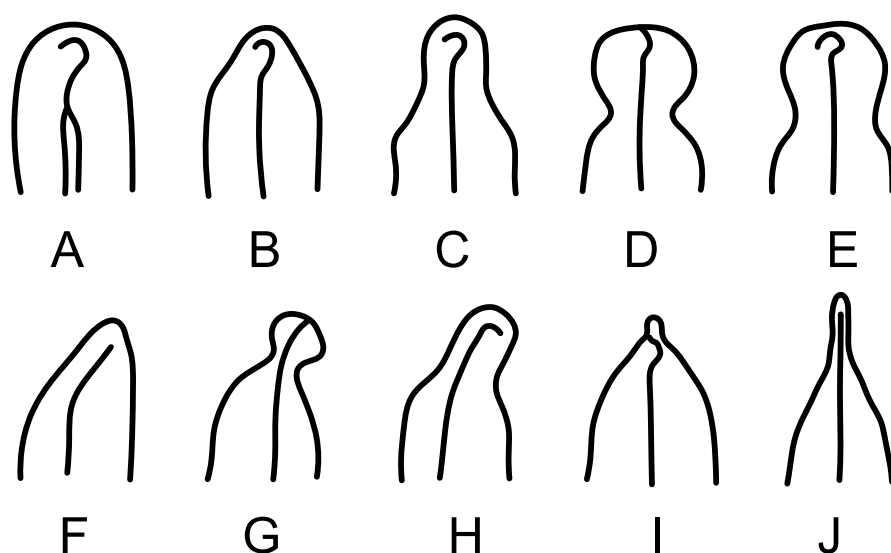
Obr. 3. Šikmý pohled na schránku rozsivky (upraveno podle Round *et al.* 1990).

Obr. 4. Tvary valv rozsivek při pohledu shora (upraveno podle John 2012).

A. lineární	E. kopinatý
B. lineární kopinatý	F. rombický
C. lineární oválný	G. kruhový
D. lineární rombický	H. eliptický

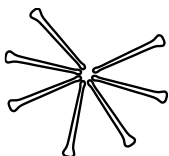

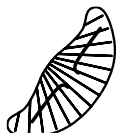
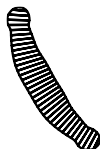
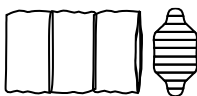

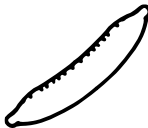
I. oválný	O. dvojité obvejčitý
J. vejčitý	P. půlkulatý
K. kyjovitý	Q. půlkulatý s výrazným zakončením
L. sigmoidní válcový	R. polo-kopinatý
M. sigmoidní kopinatý	S. srpkovitě obloukovitý
N. sigmoidní rombický	T. polo-kopinatě zvlněný

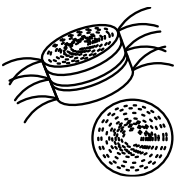
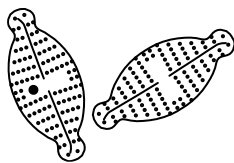
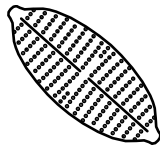
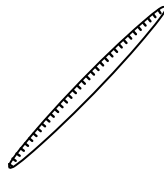
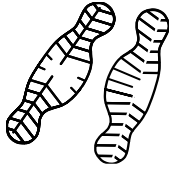
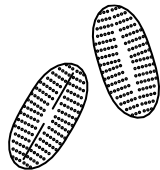
**Obr. 5. Tvary zakončení valv rozsivek při pohledu shora
 (upraveno podle John 2012).**

A. oblý, tupý	F. šikmo klínový
B. klínovitý	G. šikmo krojený
C. krojený	H. sigmoidně krojený
D. zvětšený	I. zašpičatělý
E. mírně zvětšený	J. špičatý

Tabulka 1. Přehled charakteristických znaků vybraných rodů a druhů rozsivek.

druhové jméno	organizace buněk	raphe	tvary valv	zakočení valv	ilustrace
<i>Asterionella</i> sp.	kolonie, hvězdicovité uspořádání	chybí	podélně symetrické, lineární	zvětšené, rozšířené	
<i>Denticula</i> sp.	jednotlivě	vedené podél okraje valvy	podélně i příčně symetrické, lineární, kopinaté, lineární eliptické	oblé	
<i>Encyonema</i> sp.	jednotlivě	přítomno na obou valvách	příčně symetrické, půlkulaté až polo- kopinaté	oblé	
<i>Eunotia ambivalens</i>	jednotlivě	redukované	příčně symetrické, lineární, srpkovitě obloukovité	zvětšené, zaoblené	
<i>Fragilaria</i> sp.	kolonie, žebrovitě uspořádané	chybí	podélně i příčně symetrické, lineární, lineární kopinaté	zvětšené, zaoblené, vykrojené	
<i>Gomphonema acuminatum</i>	kolonie	přítomno na obou valvách	podélně symetrické, kyjovité	oblé, tupé	
<i>Hantzschia abundans</i>	jednotlivě	vedené podél okraje valvy	příčně symetrické, lineární kopinaté	zašpičatělé	

Tabulka 1. Přehled charakteristických znaků uvedených druhů rozsivek (pokračování).

druhové jméno	organizace buněk	raphe	tvary valv	zakončení valv	ilustrace
<i>Chaetoceros</i> sp.	kolonie, řetězovité	chybí	radiálně symetrické, kruhové	-	
<i>Luticola permuticopsis</i>	jednotlivě	přítomno na obou valvách	podélně i příčně symetrické, lineární, eliptické, i kopinaté	zaoblená, zvětšená	
<i>Navicula gregaria</i>	jednotlivě	přítomno na obou valvách	podélně i příčně symetrické, lineární, lineární kopinaté	zvětšené, krojené	
<i>Nitzschia</i> sp.	jednotlivě, vzácně řetězovité kolonie	vede podél okraje	podélně i příčně symetrické, úzké, kopinaté	zašpičatělé, zvětšené	
<i>Planothidium capitatum</i>	jednotlivě	pouze na jedné z valv	příčně symetrické, lineární eliptické, kopinaté	zvětšená, zaoblená	
<i>Psammothidium papilio</i>	jednotlivě	pouze na jedné z valv	podélně i příčně symetrické, eliptické, lineárně eliptické	oblé, tupé	

***Asterionella* sp.**

Buňky se formují do hvězdčovitě uspořádaných kolonií. Valvy jsou podélně symetrické a asymetrické podél příčné osy, tvar je lineární se zvětšenými, lehce rozšířenými konci, z nichž jeden je vždy menší. Striace je jemná, pórovitá. Jedná se o běžný plankton ve sladkovodních jezerech.

***Denticula* sp.**

Buňky se nejčastěji vyskytují jednotlivě. Valvy jsou podélně i příčně symetrické, lineární kopinaté nebo lineární eliptické. Zakončení jsou oblá. Raphe acentrické, nelze dobře pozorovat, protože se nachází v oblasti hrany valvy. Strie jsou jemné složené z malých pórů. Jedná se o sladkovodní rod s malými nároky na prostředí bohaté na živiny (oligotrofní vody).

***Encyonema* sp.**

Buňky jsou jednotlivě žijící. Valvy jsou podélně asymetrické a symetrické podél příčné osy (tvar cymbelloidní), půlkulaté až polo-kopinaté. Zakončení valv je oblé, ale může být výrazné. Raphe je umístěno acentricky, mimo osu buňky, v centrální části s přerušením. Strie jsou mírně radiální. Stigma může být přítomna v centrální části buňky i mimo ni. Jedná se o sladkovodní rod.

Eunotia ambivalens

Nejčastěji jednotlivě se vyskytující buňky, valvy bez podélné symetrie ale symetrické podél příčné osy. Valvy jsou lineární a srpkovitě obloukovité se zvětšenými či zaoblenými konci. Raphe je krátké v koncových částech valv a není pozorovatelné z valválního pohledu. Druh se běžně vyskytuje v neznečištěných sladkých vodách.

***Fragilaria* sp.**

Buňky se formují do kolonií žebrovitého charakteru, spojují se k sobě okrajovými částmi. Valvy jsou symetrické podélně i příčně, lineární, lineární kopinaté nebo eliptické se zvětšeným, zaobleným či vykrojeným zakončením. Raphe není přítomno. Strie jsou složené z jednoduchých pórů. Jedná se převážně o sladkovodní rod.

Gomphonema acuminatum

Buňky koloniální, často na větvených slizovitých stopkách. Jednotlivé valvy jsou symetrické podélně a asymetrické podél příčné osy, mají kyjovitý tvar – koncová část je silnější než basální. Raphe je v podélné rovině, ke koncům je mírně zahnuté. Strie jsou radiální až paralelní. V laterální až centrální oblasti může být přítomna stigma. Jedná se o sladkovodní epifytický druh rozsivek, který se běžně vyskytuje v tekoucích vodách.

Hantzschia abundans

Buňky se vyskytují jednotlivě. Valvy jsou asymetrické podél podélné osy, symetrické podél příčné osy, mohou být lehce sigmoidní až lineárně kopinaté s mírným zašpičatěním či zakulacením na koncích. Raphe je lokalizováno na jedné z hran valvy, obě raphe jsou však na stejné straně schránky. Strie organizovány pravidelně v řadách a přerušeny uprostřed. Tento rod je obecně běžný ve vlhkých půdách a tocích typicky s čerstvě erodovanými sedimenty.

***Chaetoceros* sp.**

Buňky často tvoří dlouhé a rovné řetězovité kolonie. V buňkách může být pozorováno mnoho diskovitých plastidů. Valvy jsou kruhové, radiálně symetrické. Z každé valvy vyčnívají dva křemičité štěty. Raphe není přítomno. Jedná se o mořský rod, který se běžně vyskytuje v estuárech, výjimečně však i ve sladkých vodách s vysokou konduktivitou.

Luticola permuticopsis

Buňky jednotlivé, valvy podélně i příčně symetrické, mohou být lineární, eliptické, nebo i kopinaté. Zakončení jsou zaoblená a zvětšená. Je zřetelně rozpoznatelný izolovaný pór (stigma). Zakončení obou štěrbin raphe je mírně zahnuté. Striae jsou mírně radiální s jasnými jednoduchými póry v řadách oddělených poměrně širokou mezerou. Jedná se o výhradně sladkovodní druh a poměrně dobrý indikátor lehce kyselého a čistého prostředí.

Navicula gregaria

Buňky žijí jednotlivě. Valvy jsou podélně i příčně symetrické, lineární či lineární kopinaté se zvětšeným nebo vykrojeným zakončením. Na každé z valv se nachází dvě štěrby raphe. Strie jsou rozmístěny příčně v jednoduchých či dvojitých řadách paralelně či mírně radiálně. Jedná se o druh vyskytující se ve sladkých vodách.

***Nitzschia* sp.**

Buňky se vyskytují většinou jednotlivě, vzácně tvoří řetězce. Dva plastidy se nachází každý na jedné straně valvy. Valvy jsou podélně i příčně symetrické, nejčastěji rovné, úzké a kopinaté se zašpičatělými nebo zvětšenými konci. Raphe je nezvykle umístěné na jedné z hran valvy – u každé však na opačné straně schránky. Strie jsou paralelní a jednoduché, většinou nejsou pod světelným mikroskopem k rozeznání. V rámci tohoto rodu se velmi obtížně určují jednotlivé druhy přítomné v půdách i ve slaných a sladkých vodách obohacených živinami z erozní činnosti. Rod je obecně tolerantní vůči znečištění.

Planothidium capitatum

Buňky se vyskytují jednotlivě, valvy jsou podélně asymetrické a příčně symetrické, s rozšiřujícím se středem, lineární eliptické až kopinaté. Zakončení jsou výrazně zvětšená a zaoblená. Jedná se o heterovalvální rod – raphe je pouze na jedné z valv. Raphe je rovné a jednoduché, v centrální oblasti je přerušeno. Strie jsou jemné, lehce radiální. Rod je rozšířen ve sladkých a brakických vodách.

Psammothidium papilio

Buňky žijí jednotlivě. Valvy jsou podélně i příčně symetrické, eliptického až lineárně eliptického tvaru s oblým až tupým zakončením. Jedná se o heterovalvální rod – raphe je přítomno uprostřed a pouze na jedné z valv. Centrální oblast je velmi výrazná. Striace je poměrně hustá, počet strií se liší na valvě s raphe a bez něj. Jedná se o sladkovodní druh, jehož výskyt je často vázán na písčité substráty.

Literatura

- JOHN, J. (2012). A beginner's guide to diatoms. Gantner. Ruggell.
- JULIUS, M. L., & THERIOT, E. C. (2010). The diatoms: a primer. In Smol, J. P., & Stoermer, E. F. (Eds.), The diatoms: Applications for the environmental and earth sciences (8–22). Cambridge University Press, Cambridge.
- KELLY, M. G. (1998). Use of the trophic diatom index to monitor eutrophication in rivers. Water Research, 32(1), 236–242.
- KELLY, M. G., & WHITTON, B. A. (1995). The Trophic Diatom Index: a new index for monitoring eutrophication in rivers. Journal of Applied Phycology, 7, 433–444.
- PARMAR, P., RATHOD, G. B., RATHOD, S., & PARIKH, A. (2014). Nature helps to solve the crime â Diatoms study in case of drowning death. International Archives of Integrated Medicine, 1(3), 58–65.
- PEABODY, A. J. (1977). Diatoms in forensic science. Journal of the Forensic Science Society, 17(2–3), 81–87.
- PEABODY, A. J. (1999). Forensic science and diatoms. In Smol, J. P., & Stoermer, E. F. (Eds.), The Diatoms: Applications for the Environmental and Earth Sciences (413–418). Cambridge University Press, Cambridge.
- ROTT, E., HOFMANN, G., PALL, K., PFISTER, P., & PIPP, E. (1997). Indikationslisten für Aufwuchsalgen Teil 1: Saprobielle indikation. Bundesministerium für Land- und Forstwirtschaft. Wien.
- ROTT, E., PIPP, E., PFISTER, P., VAN DAM, H., ORTHER, K., & BINDER, N. (1999). Indikationslisten für Aufwuchsalgen in Österreichischen Fließgewässern. Teil 2: Trophieindikation. Bundesministerium für Land- und Forstwirtschaft. Wien.
- ROUND, F. E., CRAWFORD, R. M., & MANN, D. G. (1990). Diatoms: biology and morphology of the genera. Cambridge University Press, Cambridge.
- SASIDHARAN, A., & RESMI, S. (2014). Forensic diatomology. Health Sciences, 1(3).
- SLÁDEČEK, V. (1986). Diatoms as Indicators of Organic Pollution. Acta Hydrochimica et Hydrobiologica, 14, 555–566.
- STOERMER, E. F., & SMOL, J. P. (2010). The Diatoms: Applications for the Environmental and Earth Sciences. Cambridge University Press. Cambridge.

Ilustrační obrázky rozsivek na obálce a v tabulce: autorka.

